

Vironsusia Suomen maisemassa – ihmissusi uskomusperinteessä ja kaunokirjallisuudessa

Monet populaarikulttuurissa esiintyvät fantasia-aiheet ovat alun perin lähtöisin kansanperinteestä. Esimerkiksi vampyyreista ja ihmissusista on eri puolilla Eurooppaa kerrottu suullisesti jo kauan ennen kuin ne ovat siirtyneet kaunokirjallisiin kertomuksiin ja niistä elokuvaan, roolipeleihin ja muihin populaarikulttuurin tuotteisiin.

Uskomusperinteeksi nimetty perinteen osa-alue sisältää supranormaaleja ilmiöitä ja olentoja käsittelevää traditiota. On luultavaa, että jossakin vaiheessa tällaisten olentojen olemassaoloon on todella uskottu, mutta todennäköisesti näitä tarinoita on kerrottu myös ajanvietteeksi. Olennot, joista ei paljon tiedetty ja joiden olemassaolokaan ei ollut täysin varmaa, ovat varmasti olleet omiaan kiehtomaan mielikuvitusta jo kaukaisina entisaikoina kuten nykyäänkin. Esimerkiksi susiksi muuttuvista ihmisistä on kirjoitettu romanttisia ja jännittäviä kertomuksia jo keskiajalla. (Esim. Lehtonen 1933, 353–355.) Myös goottilaisessa kauhuromantiikassa 1800-luvulla ihmissusi kuului suosittuihin aiheisiin. (Peltonen 1992, 231–233.)

Ihmissusi-motiivia on käytetty melko paljon myös suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 1990- ja 2000-luvuilla. On sanottu, että supranormaalien olentojen käyttö kaunokirjallisuudessa toisaalta luo todellisuutta mutta samalla metatasolla korostaa kirjallisuuden sepitteellistä luonnetta. Kansanperinnettä käytetty kaunokirjallisuudessa tuo kertomukseen syvyyttä ja jonkinlaista tuttuuden ja todellisuuden tuntua (Wienker-Piepho 2004, 32–55), ja kansanperinteen uskomusolennot tarjoavat valmiita ja omalla tavallaan todellisuuspohjaisia (ja siten uskottavia) malleja myös kaunokirjallisuuden kuvitteellisten olentojen kuvaamiseen.

Käsittelen tässä artikkelissa toisaalta Suomen ja lähialueiden ihmissusi-perinnettä ja toisaalta sellaista kotimaista kaunokirjallisuutta, jossa mainitaan ihmisen muuttuvan sudeksi. Minkälaisina kotimaisen kaunokirjallisuus-

den ihmissudet näyttäytyvät uskomusperinteen ihmissusiin verrattuina? Voiko vanhasta kansanperinteestä vetää jonkinlaisen jatkumon nykypäivän kirjallisuuteen, vai onko kysymyksessä kaksi täysin erillistä ilmiötä?

Uskomusperinteen osalta tarkastelen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran uskomusperinnekirjastoja talletettuja muistiinpanoja ja niistä kirjoitettuja julkaisuja. Käytän myös Ruotsin ja Viron alueilta sekä Lapista kerätyistä tiedoista tehtyjä tutkimuksia. Teen rajauksen sen vuoksi, että haluan tarkastella nimenomaan lähialueiden perinnemateriaalia eikä kaikkea mahdollista ihmissudesta kerrottua. Lapissa tietojen muistiin merkitseminen ei ole välttämättä noudattanut valtioiden rajoja, eikä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran aineistokaan rajoitu pelkästään nykyisen Suomen rajojen sisäpuolelle. Tässä mielessä ruotsalaisen ja virolaisen tutkimuksen mukaan ottaminen on perusteltua. Kaunokirjallisuuden osalta käsitelen kuitenkin pelkästään suomalaista aineistoa.

1. Ihmissusiuskomuksista

Sudeksi muuttamisesta kerrotaan jo antiikin tarinoissa. Sekä kreikkalaisessa että roomalaisessa tarustossa kerrotaan Arkadian kuninkaasta Lykaonista, jonka ylijumala Zeus (Jupiter) muutti sudeksi. Roomalaisessa kertomuksessa Lykaon tarjosi jumalalle ihmislihaa halutessaan testata tämän jumaluutta. Kreikkalaisessa kertomuksessa Lykaonin pojat surmasivat veljensä Nyktimoksen ja tarjosivat jumalalle tämän lihasta tehtyä keittoa. Kreikkalaisten mukaan Zeus surmasi pojat salamalla ja herätti Nyktimoksen henkiin. Molemmissa tapauksissa Lykaonin rangaistuksena oli muuttuminen sudeksi. (Cottrell 1996, 218.) Tarinasta on olemassa monia versioita, sen on kuvannut myös kirjailija Ovidius teoksessaan *Muodonmuutoksia* ajanlaskumme alun tienoilla. Ovidiuksen tekstissä tapahtumien kuvaajana on itse Jupiter, joka selostaa tapahtumia muille jumalille. (Ovidius 1997, 49–52.)

Todennäköisesti kansanperinteestä peräisin oleva ihmissusiokuvaus sisältyy Petronius Arbiterin *Satyricon*-teokseen, joka on kirjoitettu ensimmäisellä vuosisadalla ajanlaskumme alkamisen jälkeen. Kertoja kuvasi lähteneensä toisen miehen seurassa aamuyöllä kohti läheistä maatilaa. Kaupungin ulkopuolella hänen matkakumppaninsa riisuutui, suojasi vaatteensa kehään ja juoksi sutena tiehensä. Kertoja kiiruhti säikähtäneenä määränpäähensä ja kuuli siellä aamulla suden raadelleen yöllä lampaita. Sutta oli onnistuttu haavoittamaan kaulaan, mutta se oli päässyt pakenemaan. Kotiin palattuaan mies sai kuulla, että hänen matkakumppaniaan hoidettiin kaulassa olevan haavan takia. (Petronius Arbiter 2003, 80–82.)

Uskomusperinteessä ihmisen muuttuminen tai muuttaminen eläimeksi on varsin yleinen motiivi. Tällöin kysymykseen tulee oikeastaan mikä tahansa

eläin, mutta länsimaissa kaikkein tunnetuin muodonmuutoseläin on susi. Pohjolassa suden lisäksi on erityisesti karhu mainittu eläimenä, joksi ihminen voi muuttua (esim. Loorits 1949, 312; Odstedt 1943, 189; Pentikäinen 1995, 97–100; Wolf 1968, 76–78).

Monissa kielissä on käytössä ilmaus ihmissusi (ihminen-susi). Germaanisissa kielissä nimityksen alussa on latinan miestä ja ihmistä merkitsevästä sanasta *vir* johdettu muoto, ruotsissa *var-* saksassa *wer-*, englannissa *were-*, ja loppuosaa merkitsee tavallista sutta (*ulv*, *wolf*). J. V. Lehtonen (1933, 359) ehdottaa tosin myös sellaista mahdollisuutta, että saksan *Werwolf*-sanan alkuosa olisikin peräisin goottilaisesta sanasta *wasjan* 'pukea', mikä liittyisi ihmissudeksi muuttumisprosessissa usein tarpeelliseksi mainittuun riisuutumiseen.

Ranskalaista ihmissutta merkitsevän ilmauksen *loup garou* jälkiosa on peräisin keskiaikaisen latinan sanasta *gerulfus* 'ihmissusi', alkuosa *loup* merkitsee tavallista sutta. Ranskan ihmissusi on siis *susi-ihmissusi*. (Wolf 1968, 76–77.) Virossa ihmissusi on tavallisesti *libahunt* ("riehuva susi") tai *soend* (*susi*-sanan deminutiivijohdos). (Loorits 1949, 315; Mägiste 2000, 1287, 2929.) Klassisessa latinassa ihmissutta kutsuttiin myös nimellä *versipellis* "turkinkääntäjä". Kreikkalainen susi-ihmistä merkitsevä ilmaisu *lykanthropos*, joka muistuttaa kuningas Lykaonista, on nykyisin käytössä myös nimenä sairaudelle (*lykantropia*), jossa potilas kuvittelee olevansa susi tai muuttuvansa sudeksi.

Suomessa ihmissutta on nimitetty myös *vironsudeksi*. Kaarle Krohn (1914, 169) on esittänyt, ettei alkuosan *viro* kuitenkaan viittaisi paikkaan, vaan olisi yhteydessä ruotsin ja saksan kielen ihmissusi-nimityksiin. Vironsusista on kuitenkin puhuttu nimenomaan Kaakkois-Suomessa ja Inkerissä, jossa on mm. kerrottu häävieraiden susiksi muuttamisen tapahtuneen Virossa, josta sudet ovat vaeltaneet Suomeen tai Inkeriin. Samoilla seuduilla esiintyy myös vironsusiin liittyviä sananparsia, joita ei Länsi-Suomessa tunneta. Ehkä kysymys ei siis kuitenkaan ole ruotsalaislainasta nimityksessä, vaan tosiaan Viroon viitataan ihmissusien kotipaikkana. (Oinas 1978, 257–261.)

Ihmissudet liitettiin tavallisesti noituuteen, ja noitaoikeudenkäynneissä syytettyjä syytettiin joskus myös sudeksi muuntautumisesta. Euroopassa tällaiset tapaukset ovat yleensä olleet harvinaisia yksittäistapauksia. Ranskassa ja Virossa ihmissusioikeudenkäynntejä on kuitenkin ollut poikkeuksellisen runsaasti. Franche-Comtén maakunnassa Ranskassa syytettiin vuosien 1521–1656 välisenä aikana noin kolmeakymmentä ihmistä nimenomaan itsensä muuttamisesta sudeksi. (Kilpinen 2002, 24.) Vironkielisellä alueella 1600-luvulla virallisissa oikeudenkäynneissä oli ihmissutena kiertelystä syytettynä 31 ihmistä, 18 naista ja 13 miestä. (Metsvahi 2001, 175.)

2. Pohjolan ihmissusien ominaisuuksia

Kansanperinteen kuvaukset ihmissusista ovat melko ristiriitaisia ja osittain melko humoristisiaakin. Ihmissuden on joskus jopa ajateltu muistuttavan konttausasentoon asettuvaa ihmistä. Tällöin ihmissusi on kuvattu kolmijalkaiseksi: ihmisen raajoista kolme on toiminut suden käpälinä, neljäs häntänä. (Odsteds 1943, 116–120.)

Sudenhahmon saanutta ihmistä voitiin pitää seitsemän kertaa pahempana kuin tavallista sutta. (Laestadius 2000, 114.) Jopa toisten susien kerrotaan pelänneen ihmissutta. (Odsteds 1943, 67.) Löytyy kuitenkin myös mainintoja siitä, miten tavalliset sudet tappoivat sudeksi muutettuja ihmisiä, jos tunnistivat nämä ihmisiksi esimerkiksi vedessä näkyvän kuvajaisen tai hajun perusteella. (Harva 1948, 262.) On myös kerrottu, että ihmissusi käyttää ravinnokseen pääasiassa tuulta, minkä takia se juoksee suu auki vastatuuleen. (Krohn 1914, 169.)

Ihmissuden on joidenkin kertomusten mukaan voinut erottaa ulkonäöstä tavallisesta sudesta. Ihmissuden takapään on myös sanottu olevan korkeampi kuin etupään. (Loorits 1949, 313.) Suomessa on kerrottu ihmissuden tuntomerkinä olevan se, että sen silmät alkavat vuotaa vettä ihmisen läheisyydessä. Ihmissudella voi myös olla enemmän varpaita kuin tavallisella sudella. Ihmissuden jalkojen on myös kerrottu olevan polvien kohdalta aivan suorat. (Krohn 1914, 169.)

Erityisesti häävään susiksi muuttamisen yhteydessä on kerrottu ihmissusilla olevan valkea raita kaulassa morsiusparin tai papin tuntomerkinä. (Loorits 1949, 313; Odsteds 1943, 91.) Myös inkeriläisissä uskomustarinoissa mainitaan ihmissudella olevan valkea raita kaulassa ja rinnassa valkoinen pilkku. (Krohn 1914, 169.) Lapissa on 1800-luvulla kerrottu sudesta, jolla oli kello kaulassa (Laestadius 2000, 114). Susi saattoi myös näyttää aivan tavalliselta, mutta kuollutta sutta nyljettäessä nahan alta saattoi yllättäen löytyä jokin ihmisvaruste kuten linkkuveitsi, kukkaro tai jokin vaatekappale, mikä osoitti kysymyksessä olleen ihmissuden. (Wolf 1968, 96–97; Pentikäinen 1995, 103; Loorits 1949, 313; Laestadius 2000, 114.)

3. Suomalaisten ihmissusitarinoiden perustyypit

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoissa on noin 350 toisintoa ihmissusia käsitteleviä tarinoita eri puolelta Suomea. Harvinaisimpia muistiinpanot ovat ruotsinkielisiltä alueilta ja suomenkieliseltä Pohjanmaalta. (Wolf 1968, 79–81.) Aineistossa on kaksi hallitsevaa juonityyppiä, jotka kattavat

yli kaksi kolmasosaa kaikista merkinnöistä. Nämä ovat hääväen muuttaminen susiksi (D1001) ja varkaan muuttaminen sudeksi (D1011).¹

3.1. Häväki susiksi

Kaikkein yleisin ihmissusikertomuksen tyyppi Suomessa on kertomus susiksi muutetusta häväestä (D 1001), jota koskevia muistiinpanoja on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa noin 180 kpl. Tämä on noin puolet kaikista ihmissusimerkinnöistä.

Kärsämäeltä on tallennettu seuraava kertomus tapahtumien kulusta:

Viron maalla oli ollut häät muutamassa talossa. Häihin oli sattunut tulemaan kerjuu-ukko pojan kanssa. He olivat anoneet ruokaa, mutta heille ei ollut sitä annettu. Nälissään olivat he menneet saunaan makaamaan. Tämä oli käynyt niin ukon luonnolle, että hän oli kironnut koko häväen ja laittanut sitten poikansa katsomaan, mitä se teki. ”Ne olivat parhaillaan syömässä”, poika sanoi palattuaan. Isä oli laittanut pojan vähän ajan kulluttua uudelleen katsomaan, mitä ne tekivät. Ne olivat olleet toisiinsa katsomassa. Vähän ajan perästä isä oli laittanut pojan kolmannen kerran katsomaan, mitä ne tekivät. Silloin ne olivat muuttuneet susiksi ja hyppivät seinille. Ukko ja poika olivat ajaneet susiksi muuttuneet häävieraat ulos ja siten päässeet itse syömään hääruokia. [– –] (Simonsuuri 1984, 200.)

Suomalaisissa uskomustarinoissa häväen muuttaa susiksi useimmiten kerjäläinen tai muu hääpitojen antimista osattomaksi jäänyt. Toisinaan muuttaja tai muuttamiseen pystyvän noidan palkkaaja on myös toiveissaan pettynyt sulhasehdokas tai tulevaan miniäänsä tyytymätön anoppi. Tällöin muutoksen kohteena saattoi olla pelkästään morsian tai hääpari. Häiden vietto- paikka on kertomuksissa usein nimeämätön, mutta joskus häät on kerrottu pidetyn Viron lisäksi esimerkiksi ”Karjalan mailla” (Simonsuuri 1984, 198) tai yhtä hyvin ”eräässä pitäjässä Turun läänissä” (Wolf 1968, 82).

Myös Ruotsissa on esiintynyt motiivi häväestä, jonka tavallisesti nimeämätön eukko tai ukko muuttaa sudeksi. Erityisesti suomalaisten ja lappalaisten on uskottu osaavan tällaista taikuutta, mutta ruotsalaistenkin joukossa on arveltu olevan noita-eukkoja, jotka halutessaan pystyivät muuttamaan ihmisen sudeksi. Näissäkin kertomuksissa saatetaan mainita nimeltä jokin paikkakunta, jossa tämä on tapahtunut, tai paikka voidaan jättää tarkemmin määrittelemättä. (Odstedt 1943, 58–62 ja 90–93.) Kertomus susiksi muute-

¹ Numerointi viittaa Lauri Simonsuuren laatimaan ja Marjatta Jauhiaisen laajentamaan suomalaisten uskomustarinoiden tyyppi- ja motiiviluetteloon (Jauhainen 1999).

tusta hääväestä on tunnettu myös Virossa. Siellä sudeksi muuttaja on tavallisesti noita, taikuri, kerjäläinen tai muu huonosta kohtelusta loukkaantunut häävieras kuten (kutsumaton) sukulainen tai jopa pyhimys. Melko usein tekijän mainitaan olleen venäläinen tai latvialainen. (Loorits 1949, 312–313.) Tavallisesti siis on arveltu, että sudeksi muuttamisen kaltaista taikuutta osaa- vat ulkopuoliset kuten kiertelevät kerjäläiset tai muukalaiset, jotka ovat kohtoisin toisesta maasta tai ainakin eri paikkakunnalta.

3.2. Noita muuttaa varkaan sudeksi

Toisessa Suomessa yleisessä tarinatyyppissä noita muuttaa varkaan sudeksi (D1011). Tämä tyyppi esiintyy noin sadassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistomuistiinpanossa. Tarina liitetään toisinaan Loimaalla asuneeseen kuuluisaan noitaan, Rättäkittiin:

Vanhan Pytyn isäntä oli pojalleen luonnottoman kova, vaati poikaa vain ankarasti työtä tekemään eikä antanut hänelle edes mitään kunnollisia vaatteita teettää. Surkutellen poikaansa neuvoi äiti poikaa viimein ottamaan salaa isän rahoja ja toimittamaan itselleen vaatteet. Poika ottikin isältä salaa rahoja. Mutta kun isä havaitsi, että häneltä oli rahoja otettu, hän meni Rättäkitin luo ja pyysi, että Rättäkitti noituisi hänen rahainsa ottajan sudeksi. ”Mutta”, sanoi Rättäkitti, ”jos se olisi joku sellainen, jolle ette soisi niin käyvän? Jos se olisi esimerkiksi teidän oma poikanne?” – ”Olkoon kuka hyvänsä”, oli vastaus. ”Se on helppo tehtävä”, sanoi Rättäkitti, ”jos vain rahain ottaja on sellainen, jolla ei ole tapana siunata itseään. Vaan jos hän itsensä siunaa, sitten se on vaikeampi. Mutta tarvitsee kumminkin olla jokin määräaika, kuinka kauan sen pitää sutena olla.” – ”Olkoon kumminkin vuosi”, vastasi Vanha Pytty. [–] (Simonsuuri 1984, 202–203.)

Tässä uskomustarinatyyppissä sudeksi muuttaja on taikuuden ammattilainen, noita, jolta varkauden uhri hakee apua. Usein sudeksi muuttaja mainitaan nimeltä, kuten tässä Rättäkitti. Tähän tyyppiin liittyy melko usein myös tietty määräaika, jonka noiduttu joutuu sutena viettämään. Sen sijaan motiivi, jonka mukaan itsensä siunaaminen suojaa ihmissudeksi muuttumiselta, on harvinainen. Se on mahdollisesti sidoksissa Rättäkitti-tarinoiden levinneisyysalueella vaikuttaneeseen rukoilevaisuuteen. (Kestinen 1990, 61.)

3.3. Muita kuvauksia ihmissusista

Noin viidesosa ihmissusi-merkinnöistä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoissa on muita kuin edellä kuvatun kahden tyypin muunnelmia. On kerrottu esimerkiksi ihmissudesta, joka muuttuu takaisin ihmiseksi saatuaan

ihmiseltä leipää tai lihaa (D1014, D1015, D1016). Kertomukseen on joskus liittynyt joko ihmissuden tai tämän auttajan myöhempi tunnistaminen puukosta tai veitsestä (D1014, D1015). Osa merkinnöistä on yksittäistapauksia. Esimerkiksi Inkeristä on peräisin muistiinpano, jonka mukaan susi on synnyttänyt ihmislapsen. (SKS KRA, R. Nirvi, 1944.)

Kun ihminen oli muutettu sudeksi määräaikaisesti, susi muuttui takaisin ihmiseksi määräjän kuluttua umpeen. (Esim. Wolf 1968, 87; Odsteds 1943, 70.) Myös noitujan kuoleman arveltiin vapauttavan ihmissuden. (Odsteds 1943, 70.) Ihmissuden kerrottiin myös muuttuvan takaisin ihmiseksi, mikäli joku tarjosi ihmissudelle ihmisten ruokaa, esimerkiksi leipää. (Krohn 1914, 169; Pentikäinen 1995, 103; Wolf 1968, 96–97.) Tämä motiivi on tunnettu myös Virossa (Loorits 1949, 313) ja Ruotsissa (Odsteds 1943, 86–88). Ihmissudeksi noidotun uskottiin muuttuvan takaisin ihmiseksi myös silloin, jos sitä kutsuttiin ihmisen omalla nimellä. (Odsteds 1943, 75–86.)

Suomalaisessa kansanperinteessä on myös kertomuksia sellaisista noidista, jotka osasivat halutessaan muuttaa itsensä sudeksi. Eläimeksi muuttumisen motiivi on usein liitetty erityisen kuuluisaan noitaan tai tunnettuun rikolliseen. Myös Lapissa on kerrottu tarinoita nimetyistä henkilöistä, tavallisesti mahtimiehistä, jotka osasivat muuttaa itsensä sudeksi ja taas takaisin ihmiseksi. Sutena olija raateli poroja ja sai metsämiehet kannoilleen, mutta hän sai myös suden kestävyuden ja pystyi juoksemaan väsymättä tavattoman pitkiä matkoja. (Huuskonen 2004, 172–175.)

Viirasta on paljonkin tietoja uskomuksista, joiden mukaan myös tavallinen ihminen voi tietyin keinoin muuttaa itsensä sudeksi ja takaisin ihmiseksi. Ihmissudeksi muuttuminen tapahtui uskomusperinteessä suorittamalla määrättyjä toimenpiteitä. Muutoksen on kerrottu tapahtuvan esimerkiksi tekemällä tietty määrä kuperkeikkoja tai kiertämällä uunia tai kiveä tietyllä tavalla. Myös apuvälineitä saatettiin käyttää. Esimerkiksi sudenvyöstä, sudenahasta tai joskus myös erityisestä olkisirteestä sudeksi muuttumisen apuvälineenä on kerrottu virolaisissa uskomustarinoissa. (Loorits 1949, 317–318.)

Ihmissudeksi muuttumiseen saattoi kuulua myös tiettyjä lukuja tai sanoja, esimerkiksi:

Niuh-nauh nahk selgä ('nahka selkään')
 kiuh-kauh karva pääle ('karvat päälle')
 liuh-lauh lal'a ala ('jalat alle')
 siuh-sauh saba taga ('häntä taakse')
 kiuh-kõuh kõrva külgi ('korvat kylkiin')
 hiuh-hauh hamba suhu ('hampaat suuhun')
 hih-huh hunt valmis ('susi valmis'). (Loorits 1949, 319.)

Virolaisen tarinan mukaan kerran sattui, että renki huomasi emännän muuttautuvan sudeksi ja hankkivan näin lihaa taloon. Renki painoi mieleen-

sä, miten muutos saatiin aikaan ja kokeili sitä itse. Takaisin muuttuessaan hän kuitenkin unohti poistaa hännän, ja niin hänelle jäi häntä ihmishahmossa ollessaankin. Emäntä sen sijaan ei enää koskaan saanut häntää sudenolemukseensa, vaan joutui siitä lähtien juoksemaan hännättömänä. (Loorits 1949, 319–320.) Myös Suomessa sekä sudeksi noidutun pojan että susiksi muutetun häävään tarinaan liittyy joskus kuvaus siitä, miten sudesta takaisin ihmiseksi muuttuneelle jää ihmisruumiiseensakin häntä jäljelle. (Simonsuuri 1984, 197–204; Wolf 1968, 93.) Samaten Ruotsissa on monin paikoin kerrottu, että sutena tai karhuna olleelle on jäänyt jäljelle jokin ”eläimellinen” merkki kuten käden tai jalan sijalla säilynyt suden tai karhun kypälä, mutta kaikkein tavallisimmin on jäljelle jäänyt juuri häntä. (Odstedts 1943, 69.)

4. Aino Kallaksen *Sudenmorsian*

Suomalaisten ihmissusista kertovien kaunokirjallisten teosten klassikko on Aino Kallaksen *Sudenmorsian*, joka ilmestyi vuonna 1928. Aino Kallas tunsi August Kitzbergin vuonna 1912 Tartossa ilmestyneen näytelmän *Libahunt* (Ihmissusi) ja oli jopa mukana palkintolautakunnassa, jossa näytelmä palkittiin vuonna 1913. Aino Kallaksen tuotantoa tutkineen Kai Laitisen (1995, 233–237) mukaan Kitzbergin näytelmä ja sitä edeltänyt novelli ehkä virittivät Kallaksen mielenkiintoa ihmissusi-aiheeseen, mutta niitä ei kuitenkaan voi nimittää *Sudenmorsiamen* esikuviksi.

Ennen *Sudenmorsiamen* kirjoittamista Kallas tutustui hyvin perusteellisesti ihmissusia koskevaan kansanperinteeseen, erityisesti virolaiseen aineistoon. Lisätietoja hän hankki myös vanhoista virolaisista kansankuvauksista ja noitaioikeudenkäyntien pöytäkirjoista. Kallas käytti hyväkseen näitä lähteitä sekä runsaasti raamatullisia ja uskonnollisia liitäntöjä yhdistellen ja muotoillen niistä oman kokonaisuutensa. (Laitinen 1995, 217–247.)

Sudenmorsiamessa Kallas kertoo Aalosta, nuoresta naisesta, jonka Metsän Henki, Diabolus sylvarum eli paholainen viehtelee muuttumaan sudeksi. Aluksi Aalo on päivisin naisena, öisin sutena, kunnes hänen puolisonsa Priidik saa salaisuuden selville ja ajaa Aalon kokonaan metsiin. Kun Aalo palaa ihmishahmoisena kotiinsa synnyttämään, kyläläiset polttavat hänet lapsisaunaan. Lopullisesti Aalo tulee surmatuksi, kun tuskainen Priidik ampuu hopealuodilla suden, jossa uskoo vaimonsa sielun vielä asuvan.

Aino Kallaksen *Sudenmorsianta* on luettu usein kirjailijan henkilöhaahmon kautta kertomuksena kielletystä rakkaudesta eli kirjailijan suhteesta Eino Leinoon. Teos kytkeytyy selvästi myös naiskirjallisuuden perinteisiin, ja sitä on tulkittu uuden naisen tai naistaiteilijan kuvauksena. (Esim. Rojola 1992; Melkas 2006.)

1920-luvulla, kun Aino Kallas kirjoitti *Sudenmorsianta*, mieskirjailijat yhdistivät usein naisen ja eläimen kuvatessaan naisen uhkaavaa seksuaalisuutta. Naiskirjailijat puolestaan käyttivät samaa keinoa ilmentäessään naisen turhautumista osaansa ja pakoa villiin luontoon. Luontoon siirtyminen saattoi olla suorastaan riemukasta. (Melkas 2006, 194–196; Rojola 1992, 143; myös Tuttle 1991, 106.) Aino Kallas kuvaa Aalon sutena olemisen riemua: ”Vaen ei vielä ikänä ihmisen hahmossa ollut hänen verissängsä kuplinut niin kultainen riemu ja vapauden autuus kuin nyt, koska hän ihmissutena suolla juoksi.” (Kallas 2003, 55.)

Sudenmorsian on edelleen hyvin tunnettu romaani, josta on otettu jatkuvasti uusia painoksia. Teoksella on myös ollut selkeä vaikutuksensa moniin viime aikoina Suomessa julkaistuihin ihmissusikertomuksiin. Kallaksen *Sudenmorsian* onkin tärkeä linkki kansanuskomusten ja nykypäivän ihmissusikirjallisuuden välillä. Kallaksen arkaaiseen tyyliin kirjoitettu teos tukeutuu hyvin pitkälti aitoihin kansanperinneaineuksiin, mutta se näyttää yhä edelleen toimivan käyttökelpoisena mallina ja esikuvana ihmissuden kuvaamiseen ja metamorfoosikertomuksen rakentamiseen.

Gérard Genette (1999, 5–10) on puhunut *hypertekstuaalisuudesta* laajana viittaussuhteena kahden tekstin välillä. Tällöin uudempi teksti, *hyperteksti*, muuntelee aikaisempaa tekstiä, jota Genette nimittää *hypotekstiksi*. Kallaksen *Sudenmorsianta* voi selvästi pitää hypotekstinä ainakin kahdelle uudehkolle romaanille, joissa ihminen muuttuu sudeksi, nimittäin Päivi Alasalmen *Metsäläiset* (2000) ja Tuula Rotkon *Susi ja surupukuinen nainen* (1998). Johanna Stenroos (2005) on gradussaan käsitellyt näiden rinnalla Sinimaaria Kankaan romaania *Vainu* (2001), jossa nuori nainen kokee vahvaa yhteyttä leijoniin ja pyrkii elämään niiden kanssa, mutta varsinaista muodonmuutosta ei missään vaiheessa tapahdu. *Sudenmorsiamelle* ja *Vainulle* on yhteistä vahva ja riemukas kokemus luonnosta vastakkaisena ihmisyhteiskunnassa elämiselle.

4.1. Naisia ja susia

Sekä Rotkon että Alasalmen romaanien aloitukset johdattavat heti lukijaa *Sudenmorsiamen* tilaan ja tunnelmaan. Kun *Sudenmorsian* alkaa kronikka-tyylisellä lukijan puhuttelulla ”Tainkaltainen on tarina Aalosta, Priidik metsävahdin aviovoimosta, joka Saatanalta sudenhahmoon saatettiin”, myös Tuula Rotko aloittaa kertomuksensa Raakelista alkuluvulla, joka päättyy lukijan puhutteluun: ”Mitä siis lopulta tapahtui tuolla Pohjanlahden saarella, ei niin kovin kauan sitten? Lukekaa itse, mutta älkää kysykö, miten tämä kaikki on mahdollista.” *Sudenmorsiamen* alkuluvun toinen kappale sisältää vanhan-aikaisen rukouksen, joka alkaa sanoilla ”Herra, hyvästi varjele meidän sie-

lumme ja ruumiimme”, kun taas Päivi Alasalmi aloittaa oman teoksensa jokaisen luvun vanhantyyllisin kirjjasimin painetulla tekstillä, joista useimmat ovat uskonnollisia, ikään kuin säikeitä vanhoista virsistä tai rukouksista, tosin mukana on myös katkelmia iskelmistä.

Tuula Rotkon teoksen muodonmuutoksen kokija, Raakel, on melko selvästi teoksen päähenkilö, vaikka kerronta etenee välillä myös muiden näkökulmasta. Päivi Alasalmen Lydia on romaanin loppupuolella hyvin keskeinen, mutta alkuvaiheessa siinä määrin sivuhenkilö, ettei hän ole edes (enää) tapahtumapaikkakunnalla. Myöhemmin kertomus siirtyy Lydian luokse Helsinkiin ja palaa hänen mukanaan romaanin alkuosan tapahtumapaikoille.

Kumpikin naisista on muuttanut asumaan pieneen yhteisöön, Tuula Rotkon Raakel saarelle ja Päivi Alasalmen Lydia maaseutukylään. Raakel eristyy omasta halustaan, virolaissyntyinen Lydia jää muukalaisena ulkopuoliseksi. Keskeistä muodonmuutoksen kannalta on, että molemmat naiset ovat kokeneet vaikeita asioita, Raakel puolison uskottomuuden, Lydia ensin aviomiehen ja sitten muiden miesten julmuuden.

Raakel on taidemaalari. Hän on juuri saanut valmiiksi taulun sudesta, kun kuulee miehensä uskottomuudesta. Sudeksi muuttuminen voisi paikoin olla kuvausta mielen järkkymisestä ja siihen liittyvistä kuvitelmista, eteenkin kun suden liikkeitä kuvattaessa palataan toistuvasti Raakelin lapsuuden ja nuoruuden kokemuksiin. Välillä susi ja Raakel käyvät myös dialogia. Susi tekee kuitenkin myös konkreettisen teon raatelemalla kuoliaaksi Mervin, Raakelin puolison rakastajattaren. Saarella etsitään raakaa murhaajaa ja tehdään havaintoja sudesta.

Lydia on jättänyt julman miehensä ja lähtenyt Helsinkiin. Siellä hän tulee lähteneeksi tutusta kulmakuppilasta erään miehen mukaan. Miehellä on valmiina omat suunnitelmansa, hän vangitsee Lydian ja pitää tätä seksiorjanaan. Lopulta hän tuo myös kolme kaveriaan raiskaamaan Lydiaa. Seuraavana päivänä avatessaan vankikomeroa hän saa kimppuunsa pedon, ja Lydia lähtee sutena vaeltamaan kohti entisen miehensä kotikylää, jossa hän raatelee miehen hengiltä.

Monissa perinteisissä saduissa nuori nainen kohtaa pedon tai hirviön, jonka on psykoanalyttisesti tulkittu kuvastavan kokemattoman neidon pelkoa miehen seksuaalisuutta kohtaan. Kun tyttö voittaa pelkonsa, peto tuhotaan tai se muuttuu ihmiseksi, unelmien prinsiksi. (Tästä esim. Warner 1996, 298–318.) Rotkon ja Alasalmen kertomuksissa miehet pysyvät sellaisena kuin ovat, joten naisten on muututtava. Molemmat naiset ovat joutuneet kärsimään eikä kummallakaan ole mahdollisuuksia selvittää vaikeasta tilanteestaan tavanomaisin keinoin. Myös *Sudenmorsiamen* Aalon muodonmuutoksen taustalla on nähty hänen tiukasti määritelty asemansa maailmanjärjestyksessä, josta vapautumiseen ei löydy muita keinoja kuin sudeksi muuttuminen. (Esim. Lappalainen 1992, 161; Ilomäki 1999, 111.) Rotkon Raakel ja Alasal-

men Lydia ovat epätoivoisia ja täynnä vihaa. Kun muodonmuutos tapahtuu, nainen kostaa petona asiat, joihin ei ihmisenä pysty vaikuttamaan. (Tuttle 1991, 102.)

4.2. Äiti ja peto

Sudenmorsiamen Aalo koki riemua muuttuessaan sudeksi, mutta sutena hän oli myös rietas villipeto. Kallas kuvaa muutosta Aalon ihmis- ja eläinhahmon välillä: ”Sillä hän, joka oli luonnostansa lempiä, oli nyt verenhimoinen ja julma; hän, joka oli arka, oli nyt julkia; hän, joka oli siviä, oli nyt himoja täynnä.” (Kallas 2003, 65.)

Kukku Melkas (2006, 194–198) on esittänyt, että Kallas tekee Aalossaan särön perinteisiin asetelmiin, kun sudeksi muuttunut nainen on samalla kertaa sekä eläimellinen peto että myös hellä äiti lapselleen. *Sudenmorsiamen* Priidik ajaa sutena juoksevan vaimonsa pois kotoa. Tämä kuitenkin kyselee lapsensa vointia ja käy yöllä tätä imettämässä. Aalolle äitiys muodostuu lopulta kohtalokkaaksi: hänet surmataaan, kun hän palaa kotitaloonsa synnyttämään toista lastaan.

Äitiys liittyy vahvasti myös sekä Rotkon Raakelin että Alasalmen Lydian elämäntragediaan. Stenroos (2005, 41) kysyykin, onko muodonmuutos juuri näissä tapauksissa suorastaan äitien symboli. Raakel on kovasti toivonut lasta, mutta todettu hedelmättömäksi, kun hänen miehensä paljastaa nuoren rakastajattarensa olevan raskaana. Lydia taas solmi avioliittonsa uskoen sen takaavan hyvät olot hänen pojalleen, mutta kävikin niin, että julma puoliso kiusasi poikaa ja aiheutti lopulta tämän kuoleman.

Lydia tulee uudelleen raskaaksi, kun neljä miestä raiskaa hänet. Lydia ei enää muutu ihmiseksi, vaikka kantaa jälkeläisiään ihmisen tapaan yhdeksän kuukautta. Entisen miehensä kotikylän metsissä hän synnyttää sutena neljä pentua, neljä, kuten hänen raiskaajiaan. Lopulta hän varastaa kylästä penuilleen syötäväksi lapsen, romaanin alkuosan päähenkilöiden vastasyntyneen pienokaisen. Lydia ei ole enää ihminen, vaan eläin, mutta jokin osa hänestä arvaa, että tällainen teko saa metsästäjät kokoontumaan susijahtiin ja tulee koitumaan hänen kuolemakseen.

Raakel näkee sudeksi muututtuaan syntymättömän lapsensa, joka kertoo tulleensa lohduttamaan äitiään, kertomaan omasta olemassaolostaan. Lapsi kertoo Raakelille, että tämän aika loppuu pian. ”Muista, ettei sinun tarvitse enää kauan kulkea yksin. Hyvää matkaa äiti!” (Rotko 1998, 53.) Metsästäjät etsivät sutta kunnes lopulta löytävät ja ampuvat sen.

Molemmat romaanit sisältävät alkuosan lisäksi muitakin selkeitä viittauksia *Sudenmorsiamen* suuntaan. Esimerkiksi Rotkon romaanissa esiintyy metsän henkiä, jotka eivät viekoittele riemukkaaseen muodonmuutokseen kuten

Sudenmorsiament Metsän Henki, vaan yllyttävät vihaan ja koston. Kiinnostavaa on myös se, että Alasalmen kertomuksen sudeksi muuttuva nainen on virolainen, kotoisin Hiidenmaalta, jonne myös *Sudenmorsiament* tapahtumat sijoittuvat.

5. Lisää kaunokirjallisuuden ihmissusia

Populaarikulttuurin ihmissusikertomuksissa eräs tavallisimmista syistä muuttua ihmissudeksi on joutua ihmissuden puremaksi, mutta tällaista motiivisia ei pohjoismaisessa uskomusperinteessä juuri esiinny. Ihmissusia koskevassa suomalaisessa uskomusperinneaineistossa on tavallisinta, että noita (tai joku muu tällaisia erityistaitoja osaava) muuttaa yhden tai useampia henkilöitä sudeksi rankaisemisen tarkoituksessa. Tällaista muita sudeksi muuttavaa noitaa tarkastelemisani kaunokirjallisissa teoksissa ei oikeastaan esiinny, vaan usein muuttuvalla henkilöllä on itsellään keskeinen rooli muutoksen tapahtumisessa. Esimerkiksi Viivi Hyvösen teoksessa *Etsijä* (1995) nuori naispuolinen päähenkilö Werian osoittaa seuralaiselleen taikakykyjään muuttamalla tämän ja itsensä vähäksi aikaa susiksi. Risto Karlssonin romaanissa *Suomalainen ihmissusi* (1990) päähenkilö Arvo muuttaa itse itsensä löytämänsä loitsun avulla. Anu Holopaisen *Sinisilmä*-romaanin (2001) päähenkilö Katinna pystyy muuttumaan sudeksi tahdonvaraisesti, vaikka hän ei aina pystykään täysin kontrolloimaan muutosta.

Risto Karlsson on kehittänyt ihmissusiromaanissaan *Suomalainen ihmissusi* (1990) ajatusta muutosloitsusta, jonka Elias Lönnrot olisi tallentanut Arhippa Perttuselta. Romaanin mukaan Lönnrot oli luvannut pitää sanat salassa ja piilottanut muistiinpanonsa kotinsa seinänrakoon, josta päähenkilö sen vuosisataa myöhemmin lahoa seinälautaa irrottaessaan löytää. Ensimmäisellä kerralla muutoksen valmisteluihin kuului lukujen lisäksi myös joidenkin (lukijalle nimeämättömien) esineiden polttaminen katajanuotiossa. Takaisin ihmiseksi muuttuakseen on polkaistava maata kolme kertaa vasemalla jalalla.

Supranormaaliksi tai fantasiaksi tulkittavaa tapahtumaa voidaan kaunokirjallisuudessa käyttää myös selkeän välineellisesti (esim. Todorov 1980, 56). Risto Karlssonin romaanissa ihmissudeksi muuttuminen onkin lähinnä hupaisa keino päästä rajan yli Neuvostoliittoon ja takaisin anomatta mitään lupia. Ihmissusi itsessään ei loppujen lopuksi ole kovin tärkeä, esimerkiksi jokin muu huomaamaton liikkumiskeino voisi aivan hyvin korvata sen.

Kaunokirjallisuudessa muutos ihmisestä sudeksi voi tapahtua myös täysin selittämättömästi. Aikaisemmin kuvatuissa Tuula Rotkon ja Päivi Alasalmen romaaneissa ei tehdä mitään muuttumisrituaalia, vaan muutos vain tapahtuu. Myöskään Sari Peltonimen romaanissa *Kummat* (2003) ei selkeää selitystä

anneta, vaikka erilaisiin mahdollisuuksiin vihjataan. Teoksen päähenkilönä on lukiolaistytty Maarit, jonka ruumiissa alkaa tapahtua outoja muutoksia: takapuoleen ilmestyneestä pahkurasta kasvaa puolimetrisen häntä. Tapahtumat kerrotaan Maaritin kautta, mutta samassa tilanteessa on muitakin: häntä on kasvanut samaan aikaan Maaritin luokan neljälle muulle tytölle ja yhdelle pojalle. Myöhemmin Maaritille alkaa aina täydenkuun aikaan kasvaa karvoja vartaloon ja hän alkaa pelätä, että hän myöhemmin ehkä tulee muuttumaan täysikuulla ihmiseksi.

Metamorfoosi voi kaunokirjallisuudessa toimia myös kehityksen ja ihmiselämän kriisin käännekohtien kuvauksena (esim. Iloomäki 1999, 112). Lisa Tuttle (1991, 100) on esittänyt, että kertomuksissa eläimeksi muuttuvasta teini-ikäisestä työstä käsitellään usein juuri niitä asioita, jotka teini-ikäisiä muutenkin askarruttavat. Tällaisia kysymyksiä ovat pohdinnat omasta itsestä, ruumissa tapahtuvista muutoksista ja tulevaisuudesta, kuten Sari Peltonien romaanissakin tapahtuu.

Nykypäivän populaareissa ihmisseuritysissä täysikuu mainitaan usein ihmiseksi muuttumisen aikana. Myös uskomustarinoissa kerrotaan tiettyistä ajoista, jolloin muuttuminen tapahtuu. Kysymyksessä voi olla tietty aika vuodesta, esimerkiksi joulun ja juhannuksen, mutta myös täysikuun aika mainitaan toisinaan ihmiseksi muuttumiselle otollisena. (Lehtonen 1933, 357 ja 367.) Myös Holopaisen Katinna pystyy aluksi muuttumaan sudeksi vain täysikuun aikoihin, ja Rotkon romaanissa sudeksi muuttumisen ajankohtana mainitaan olleen täysikuu. Läheskään kaikissa ihmisseuritsimetamorfooseissa ei kuun vaiheella kuitenkaan ole merkitystä.

Monissa uskomustarinoissa on arveltu, etteivät koirat voi ihmistä vahingoittaa eikä sitä voi saada hengiltä tavallisella luodilla, vaan täytyy käyttää esimerkiksi hopealuotia. (Esim. Odstedts 1943, 99 ja 123.) Myös suomalaisessa perinneaineistossa mainitaan hopealuoti mahdollisena ihmisen surmaamiskeinona, varsinkin jos kysymyksessä on ollut nimeltä tunnettu mahtinoita. Hopealuoti on myös tavallisin keino, jolla populaarikulttuurin ihmisudet on ollut mahdollista saada hengiltä. Sami Visto on kuvannut novellissaan ”Pedon vaistot” (2001) ihmiseksi muuttuvaa opiskelijatyttöä, jonka eräs hänen uhreistaan lopulta surmaa hopean avulla. Myös *Sudenmorsiamessa* Aalon sielua mahdollisesti kantava susi surmataa hopealuodilla.

Vielä on mainittava yksi nuortenromaanin, jossa susimotiivi on varsin keskeisellä sijalla. Jukka Parkkisen lähitulevaisuuteen sijoittuva teos *Vanhan kulttuurin kurssi* (1996) liittyy korostetusti saamelaiseen perinteeseen ja päähenkilö Anders Jussa opiskelee yliopisto-opintojensa ohessa *noaidin* (šamaanin) taitoja. Teoksessa tapahtuva sudeksi muuttuminen on osa šamaanin toimintaa.

6. Lopuksi

Mitä tästä kaikesta sitten jää käteen? Ihmissusi on kiinnostanut esivanhempiamme, ja se on kiinnostava aihe edelleenkin. Kuitenkin voi todeta, että uskomustarinat ovat aivan toisentyypistä kerrontaa kuin kaunokirjalliset kertomukset. Kaunokirjallinen tuote sisältää monia episodeja, joissa voi olla useita tasoja ja sisäkkäisiä kertomuksia. Uskomustarina puolestaan kuvailee hyvin tiivistä yhden asian, yhden kiinnostavan tapahtumakulun. Perinteinen uskomustarina voidaankin toistaa kaunokirjallisuudessa jopa yhdellä virkkeellä, kuten Aleksis Kiven *Seitsemässä veljeksessä* kuppari Kaisa tekee: ”Katso etten noidu teitä susi-laumaksi kuin äijä ennen ylpeän hääjoukon.” (Kivi 1984, 488.)

Uskomustarinoissa näkökulma ihmissuteen on myös hyvin erilainen kuin kaunokirjallisuudessa. Yhdessäkin tarinassa ei kerrota omasta muuttumisesta ihmissudeksi tai että kertoja itse olisi muuttanut jonkun sudeksi. Vain aniharvassa tapauksessa ihmissudeksi muuttaminen tai ihmissusi ylipäänsä mainitaan itse nähdyksi. Tarinoissa paremminkin varoitetaan vääränlaisesta käytöksestä, joka voi johtaa rangaistukseen (esim. Jauhiainen 1982, 81). Kaunokirjallisuudessa sen sijaan voidaan eläytyä sudeksi muuttuvan henkilön tuntoihin ja toimintaan.

Kuka sitten muuttuu sudeksi ja minkä takia? Kansanperinteessä sekä mies että nainen ovat voineet muuttua tai tulla muutetuiksi susiksi, mutta suomalaisessa kaunokirjallisuudessa susiksi muuttuvat useammin naiset kuin miehet. Mitä hallitsemattomampi ja yllättävämpi transformaatio on, sitä varmemmin muuttuja näyttää olevan naispuolinen. Kun kansanperinteessä muutoksen kohteena olivat usein huonoon käytökseen tai rikokseen syyllistyneet henkilöt, uudessa kaunokirjallisuudessa vääryyden uhri voi itse muuttua sudeksi ja petona kostaa kaiken kokemansa.

Ihmissudesta kertominen voi palvella monta tarkoitusta. Ihmissusi voi olla pelkästään kiinnostava fantasiaelementti, joka tuo kertomukseen kauhufantasiaan vivahtavaa tunnelmaa. Yliluonnollisten olentojen ja muiden fantasian piiriin kuuluvien piirteiden käyttö tarjoaa myös mahdollisuuden tutun ja tavallisen toisin näkemiseen ja uudelleentulkintaan. Supranormaalin olenon nostaminen päähenkilöksi tai muuten keskeiseen asemaan kertomuksessa sallii yhtä hyvin leikittelyn yliluonnollisilla voimilla ja kyvyillä kuin hyvinkin syvällisen pohdinnan ihmisenä olemisesta ja ihmisyyteen kuuluvista piirteistä.

LÄHTEET

Arkistoaineisto ja kaunokirjallisuus

- SKS KRA. R. Nirvi. Inkeri, Venjoki. Sanakirjasäätiö. 1944.
 SKS KRA. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston uskomustarinat.
 ALASALMI, PÄIVI 2000: *Metsäläiset*. Gummerus, Jyväskylä, Helsinki.
 HOLOPAINEN, ANU 2001: *Sinisilmä*. Karisto, Hämeenlinna.
 HYVÖNEN, VIIVI 1995: *Etsijä*. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
 KALLAS, AINO 2003 [1928]: *Sudenmorsian. Hüidenmaalainen tarina*. Otava, Helsinki.
 KANGAS, SINIMAARIA 2001: *Vainu*. Loki-kirjat, Helsinki.
 KARLSSON, RISTO 1990: *Suomalainen ihmssusi*. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
 KIVI, ALEKSIS 1984 [1870]: *Seitsemän veljestä*. Teokset 2. Suuri Suomalainen Kirjakerho, Helsinki.
 PARKKINEN, JUUKA 1996: *Vanhan kulttuurin kurssi*. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
 PELTONIEMI, SARI 2003: *Kummat*. Tammi, Helsinki.
 ROTKO, TUULA 1998: *Susi ja surupukuinen nainen*. Tammi, Helsinki.
 VISTO, SAMI 2001: "Pedon vaistot". Kokoelmassa *Pakkahuoneen kummitus*. MC-Pilot Oy, Tampere.

Muut lähteet

- COTTRELL, ARTHUR 1996: *Maailman myytit ja tarut*. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
 GENETTE, GÉRARD 1997: *Palimpsests. Literature in the Second Degree*. University of Nebraska Press, Lincoln.
 HARVA, UNO 1948: *Suomalainen muinaisusko*. WSOY, Porvoo, Helsinki.
 HUUSKONEN, MARJUT 2004: *Suorra-Jovnnan ladut. Tenonsaamelaisten ympäristökertomusten maailmat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
 ILOMÄKI, HENNI 1999: The human animal-ego in folklore and literature. SCHNEIDER, INGO (Hrg.): *Europäische Ethnologie und Folklore im internationalen Kontext. Festschrift für Leander Petzoldt zum 65. Geburtstag*. Lang, Frankfurt am Main, 103–115.
 JAUHAINEN, MARIJATTA (1982): Uskomustarinat. IRMA-RIITTA JÄRVINEN ja SEPPO KNUUTTILA (toim.): *Kertomusperinne. Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 56–84.
 ——— 1999: *Suomalaiset uskomustarinat. Tyypit ja motiivit*. Tarkastettu ja laajennettu laitos Lauri Simonsuuren teoksesta *Typen- und Motivverzeichnis der finnischen mythischen Sagen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
 KESTINEN, KRISTINA 1990: *Rättäkitti – Satakuntalainen noitanainen tarinaperinteen valossa*. Julkaisematon folkloristiikan laudatur-tutkielma, Turun yliopisto, Turku.
 KILPINEN, PEKKA 2002: *Ihmssudet. Asiakirjoja ja kertomuksia*. Yliopistopaino, Helsinki.
 KROHN, KAARLE 1914: *Suomalaisten runojen uskonto*. Suomensuvun uskonnot 1. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
 LAESTADIUS, LARS LEVI 2000: *Lappalaisen mytologian katkelmia*. Toim. JUHA PENTIKÄINEN. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
 LAITINEN, KAI 1995: *Aino Kallaksen mestarivuodet*. Otava, Helsinki.
 LAPPALAINEN, PÄIVI 1992: Jotakin vanhaa, jotakin uutta. Naisen subjektiviteetin rakentuminen L. Onervan *Mirdjassa* ja Aino Kallaksen *Sudenmorsiamessa*. TAPIO ONNELA (toim.): *Vampyyrinainen ja Kenkkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 151–168.
 LEHTONEN, J. V. 1933: *Ihmssusi kirjallisena aiheena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
 LOORITS, OSKAR 1949: *Grundzüge des estnischen Volkgläubens*. Kungl. Gustav Adolfs Akademien för Folklivsforskning, Lund.
 MELKAS, KUKKU 2006: *Historia, halu ja tiedon käärme Aino Kallaksen tuotannossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
 METSVAHI, MERILI 2001: Werwolfprozesse in Estland und Livland im 17. Jahrhundert. Zusammenstöße zwischen der Realität von Richtern und von Bauern. JÜRGEN BEYER und

- REET HIEMÄE (toim.): *Folklore als Tatsachenbericht*. Sektion für Folkloristik des Estnischen Literaturmuseums, Tartu, 175–184.
- MÄGISTE, JULIUS 2000: *Estnisches etymologisches Wörterbuch*. Finnisch-Ugrische Gesellschaft, Helsinki.
- ODSTEDT, ELLA 1943: *Varulven i svensk folktradition*. Uppsala.
- OINAS, FELIX 1978: Viron susi. *Lännen maita ja Karjalan kyltiä*. Kalevalaseuran vuosikirja 58. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva, 257–261.
- OVIDIUS (PUBLIUS OVIDIUS NASO) 1997: *Muodonmuutoksia. Metamorphoseon libri I–XV*. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
- PELTONEN, LEENA 1992: Hurjan inhimillinen peto. MATTI SAVOLAINEN ja PÄIVI MEHTONEN (toim.): *Haamulinnan perillisiä. Artikkeleita kauhufiktiosta 1760-luvulta 1990-luvulle*. Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 209–241.
- PENTIKÄINEN, JUHA 1995: *Saamelaiset. Pohjoisen kansan mytologia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- PETRONIUS ARBITER 2003: *Satyricon*. Tammi, Helsinki.
- ROJOLA, LEA 1992: "Konsa susi olen, niin suden tekojakin teen." Uuden naisen uhkaava seksuaalisuus Aino Kallaksen *Sudenmorsiamessa*. TAPIO ONNELA (toim.): *Vampyyrinainen ja Kenkkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 132–150.
- SIMONSUURI, LAURI 1984: *Myyttisiä tarinoita*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- STENROOS, JOHANNA 2005: *Sudenhetkellä. Muodonmuutoksen merkitykset Päivi Alasalmen romaanissa Metsäläiset ja Tuula Rotkon romaanissa Susi ja surupukuinen nainen*. Julkaisematon kotimaisen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, Turku.
- TODOROV, TZVETAN 1980: *The fantastic. A structural approach to a literary genre*. Cornell University Press, Ithaca, New York.
- TUTTLE, LISA 1991: *Pets and monsters: metamorphoses in recent science fiction*. LUCIE ARMITT (ed.): *Where No Man Has Gone Before*. Routledge, London and New York, 96–108.
- WARNER, MARINA 1996: *From the Beast to the Blonde. On Fairy Tales and their Tellers*. The Noonday Press, New York.
- WIENKER-PIEPHO, SABINE 2004: Kansantarinat ja folklore fantasian maaperänä. KRISTIAN BLOMBERG, IRMA HIRSJÄRVI ja URPO KOVALA (toim.): *Fantasian monet maailmat*. BTJ Kirjastopalvelu, Helsinki, 32–55.
- WOLF, ULRICA 1968: Varulvöreställningen på finskspråkigt område. *Budkavlen* 1968, 77–102. Åbo.

MERJA LEPPÄLAHTI: *Werewolves in folk beliefs and literature*

This article is about werewolves in old folk beliefs and Finnish literature in the 1990s and 2000s. In folk tradition, there are many kinds of tales about becoming a werewolf. The two most common tale types in the Finnish material are the transformation of wedding people and a thief turning into a wolf. In addition, there are stories about the different means of recognising a werewolf and about a werewolf turning back into man. Similar themes occur in Swedish, Lapish and Estonian beliefs about werewolves.

Aino Kallas's *Sudenmorsian* (1928, *The Wolf's Bride* 1930) can be seen as a model for many Finnish compositions on werewolves. In the terms of Gérard Genette, the *Sudenmorsian* is a hypotext, especially for two novels, Tuula Rotko's *Susi ja surupukuinen nainen* (1998, *The Wolf and the Woman in Mourning*) and Päivi Alasalmi's *Metsäläiset* (2000, *The Forest People*). In all of these a woman becomes a wolf. The main difference between them is that in *Sudenmorsian* Aalo enjoys animal euphoria in running as a wolf, while the metamorphoses of Rotko's Raakel and Alasalmi's Lydia seem to them to be the only way of coping with their difficult situations. Motherhood is quite important to all three women, and the transformation leads all of them to death.

There are some other Finnish novels about werewolves, too, and transforming into a wolf can carry many kinds of meanings. Having a werewolf in the story can create an exciting atmosphere or it can work as a tool for some other events. Metamorphosis can also be associated with emotional growth.